

Wyrok z dnia 24 lipca 2006 r.

I UK 12/06

Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie postępowania, nie może orzekać co do tej skargi także w zakresie rozpoznania apelacji od wyroku wydanego w sprawie ze skargi o wznowienie (art. 48 § 3 k.p.c.).

Przewodniczący SSN Katarzyna Gonera (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Jerzy Kwaśniewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 24 lipca 2006 r. sprawy z powództwa Walentyny S. przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bankowi Polskiemu SA Oddziałowi w B. o wznowienie postępowania, na skutek skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku z dnia 19 sierpnia 2005 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Białymstoku z dnia 7 czerwca 2005 r. [...] i przekazał skargę o wznowienie postępowania Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku do rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Powódka Walentyna S. wniosła 18 października 2004 r. do Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku skargę o wznowienie postępowania w sprawie zakończonej prawomocnym wyrokiem tego Sądu z 21 marca 2003 r. [...], którym oddalono jej apelację od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Białymstoku z 23 grudnia 2002 r. [...], oddalającego jej powództwo przeciwko pozwanej Powszechnej Kasie Oszczędności Bankowi Polskiemu SA Oddziałowi w B. o ustalenie istnienia choroby zawodowej.

Jako podstawę skargi o wznowienie postępowania powódka wskazała art. 403 k.p.c., twierdząc, że uzyskała nowe środki dowodowe, które w istotny sposób podważają dotychczasowe opinie lekarskie.

Postanowieniem z 25 października 2004 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku uznał się niewłaściwym i przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Rejonowemu-Sądowi Pracy w Białymstoku „zgodnie z właściwością rzeczową”. Powołując się na art. 405 zdanie drugie k.p.c., Sąd Okręgowy stwierdził, że właściwym do rozpoznania skargi o wznowienie postępowania opartej na przyczynach restytucyjnych jest sąd, który orzekał co do istoty sprawy. W rozpoznawanej sprawie sądem orzekającym co do istoty był Sąd Rejonowy, ponieważ Sąd Okręgowy nie zmienił jego wyroku, lecz oddalił apelację.

Wyrokiem z 7 czerwca 2005 r. [...] Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Białymstoku oddalił wniesioną przez Walentynę S. skargę o wznowienie postępowania zakończono-ego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku [...]. Sąd Rejonowy zwrócił uwagę, że opierając skargę o wznowienie postępowania na podstawie wynikającej z art. 403 § 2 k.p.c., powódka twierdziła, że nowymi dowodami - o których w trakcie postępowania w sprawie [...] nie wiedziała - jest literatura z Centralnego Instytutu Medycyny Pracy oraz z innych placówek medycznych, której treść mogłaby mieć wpływ na treść opinii biegłych sądowych, sporządzonych w sprawie [...]. Sąd podniósł, że według art. 403 § 2 k.p.c. nowe okoliczności i nowe środki dowodowe muszą być tego rodzaju, aby ich powołanie mogło mieć wpływ na wynik sprawy. Tymczasem, przyczyną oddalenia powództwa [...] był brak po stronie powódki interesu prawnego - w rozumieniu art. 189 k.p.c. - w domaganiu się ustalenia istnienia choroby zawodowej, do czego zbędne było dopuszczenie dowodów z opinii biegłych lekarzy, i choć faktycznie na wcześniejszym etapie postępowania zostały przeprowadzone takie dowody, jednak miało to miejsce przed modyfikacją powództwa (początkowo powódka wносиła o zasądzenie od pozwanego odszkodowania w wysokości 250.000 zł, ograniczając później żądanie do ustalenia istnienia choroby zawodowej), a same dowody nie miały znaczenia dla wyniku sprawy. Ostatecznie podstawą rozstrzygnięcia [...] było ustalenie przez Sąd braku interesu prawnego powódki w rozumieniu art. 189 k.p.c. W trakcie postępowania ze skargi o wznowienie postępowania powódka nie złożyła żadnych wniosków lub dowodów potwierdzających istnienie po jej stronie takiego interesu prawnego.

W apelacji od powyższego wyroku Sądu Rejonowego powódka podała, że już po prawomocnym zakończeniu postępowania dowiedziała się o istnieniu publikacji medycznych na temat zmian chorobowych występujących u operatorów komputerowych.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z 19 sierpnia 2005 r. [...] oddalił apelację powódki. W ocenie Sądu Okręgowego, nowe okoliczności i środki dowodowe, o których mowa w art. 403 § 2 k.p.c., muszą być tego rodzaju, że ich przeprowadzenie mogłoby mieć wpływ na wynik sprawy. Skoro powódka wnosząc skargę podała, że literatura z Centralnego Instytutu Medycyny Pracy miałyby wpływ na treść opinii biegłych, to brak jest podstaw do wznowienia postępowania. Faktem jest bowiem, że przyczyną oddalenia powództwa [...] był brak interesu prawnego po stronie powódki w domaganiu się ustalenia istnienia choroby zawodowej. Twierdzenie powódki, że po zakończeniu postępowania dowiedziała się o nowej literaturze medycznej, nie oznacza, że obecnie wystąpił po jej stronie interes prawny. Przepis art. 403 § 2 k.p.c. dotyczący wznowienia postępowania nie ma zastosowania w przedmiotowej sprawie. Z treści art. 403 § 2 k.p.c. wynika bowiem, że wznowienia postępowania żądać można w przypadku późniejszego wykrycia takich okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które miałyby wpływ na wynik sprawy, a z których nie można było skorzystać w poprzednim postępowaniu. Z treści skargi, jaką złożyła powódka, wnioskować należy, że nowym dowodem jest literatura medyczna, o której nie wiedziała w trakcie postępowania w sprawie [...]. Okoliczności te nie mogą jednakże mieć znaczenia w sprawie, skoro nie świadczą o tym, że w razie ich uwzględnienia po stronie powódki wystąpiłby interes prawny.

Od powyższego wyroku Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wniósł pełnomocnik powódki, zaskarżając wyrok ten w całości.

W skardze kasacyjnej zarzucono rażące naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 48 § 3 k.p.c., w wyniku rozpoznania i oddalenia apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Białymstoku z 7 czerwca 2005 r. [...], oddalającego skargę o wznowienie postępowania w sprawie o ustalenie istnienia choroby zawodowej, w takim samym składzie osobowym, w jakim Sąd Okręgowy oddalił wyrokiem z 21 marca 2003 r. [...], apelację powódki od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w

Białymstoku z 23 grudnia 2002 r. [...] w sprawie o ustalenie istnienia choroby zawodowej.

Pełnomocnik skarżącej wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na nieważność postępowania przez Sądem drugiej instancji, stanowiącą przesłankę do przyjęcia skargi kasacyjnej do merytorycznego rozpoznania. Pełnomocnik powódki wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego powódki w postępowaniu kasacyjnym, udzielonego z urzędu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Uzasadniony jest zarzut skargi kasacyjnej dotyczący nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.), ponieważ w rozpoznaniu sprawy wzięli udział sędziowie Sądu Okręgowego wyłączeni z mocy ustawy (art. 48 § 3 k.p.c.). Wydając zaskarżony wyrok z 19 sierpnia 2005 r. [...] (w sprawie ze skargi o wznowienie postępowania), Sąd Okręgowy wyrokował w tym samym składzie osobowym, w którym wydał prawomocny wyrok z 21 marca 2003 r. [...] (objęty skargą o wznowienie postępowania). W wydaniu wyroku z 19 sierpnia 2005 r. wzięli udział ci sami trzej sędziowie Sądu Okręgowego, którzy wydali wyrok z 21 marca 2003 r. [...]. W tej sytuacji można przyjąć, że postępowanie przed Sądem Okręgowym - zakończone zaskarżonym skargą kasacyjną wyrokiem - dotknięte było nieważnością, albowiem wyrok został wydany przez sędziów wyłączonych z mocy ustawy według art. 48 § 3 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie, nie może orzekać co do tej skargi. Skargą o wznowienie postępowania objęty był wyrok Sądu Okręgowego z 21 marca 2003 r. [...]. Sędziowie, którzy brali udział w wydaniu tego orzeczenia, nie mogli orzekać co do tej skargi także w zakresie rozpoznania apelacji od wyroku wydanego w sprawie ze skargi o wznowienie postępowania (podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z 3 grudnia 1998 r., II UKN 335/98, OSNAPiUS 2000 nr 2, poz. 68). W ocenie Sądu Najwyższego także w rozpoznawanej sprawie można przyjąć, że zostały spełnione przesłanki nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym wskazane w art. 379 pkt 4 k.p.c., w następstwie rozpoznania sprawy przez sędziów (wszystkich trzech sędziów członków składu orzekającego) wyłączonych z mocy ustawy (art. 48 § 3 k.p.c.). Nie budzi jakichkolwiek wątpliwości, że wyłączeni z mocy ustawy byłiby sędziowie orzekający w

Sądzie Okręgowym, którzy wydali wyrok z 21 marca 2003 r. [...], gdyby rozpoznawali bezpośrednio skargę o wznowienie postępowania, a nie apelację od wyroku Sądu Rejonowego, którym oddalono skargę (por. postanowienie SN z 17 stycznia 1997 r., I PKN 60/96, OSNAPiUS 1997 nr 17, poz. 316). Możliwe jest jednak szersze rozumienie art. 48 § 3 k.p.c. i przyjęcie, że wyłączenie sędziów z mocy ustawy dotyczy nie tylko powyższej sytuacji, ale także sytuacji, w której „orzekanie co do skargi” (jak to ujmuje art. 48 § 3 k.p.c.) polegało na oddaleniu apelacji od wyroku oddalającego skargę o wznowienie postępowania. Chociaż bowiem zaskarżonym skargą kasacyjną wyrokiem Sąd Okręgowy nie wypowiedział się wprost o zasadności (a raczej bezzasadności) skargi o wznowienie postępowania, ponieważ nie rozpoznawał bezpośrednio skargi, lecz apelację od wyroku Sądu Rejonowego, który orzekł o bezzasadności skargi (inaczej mówiąc, orzeczenie Sądu Okręgowego nie miało treści „oddala skargę o wznowienie postępowania”, lecz treść „oddala apelację”), tym niemniej wiele argumentów przemawia za przyjęciem poglądu, że także takiej sytuacji procesowej dotyczy art. 48 § 3 k.p.c.

Z mocy ustawy od rozpoznania skargi o wznowienie postępowania wyłączony jest sędzia, który uczestniczył w rozpoznawaniu sprawy zakończonej orzeczeniem, którego dotyczy skarga. W rozpoznawanej sprawie - po wznowieniu postępowania przez Sąd Rejonowy - doszło do wydania przez Sąd Okręgowy wyroku w składzie orzekającym, w którym uczestniczyli wszyscy ci sędziowie, którzy wydali wyrok objęty skargą o wznowienie. W ocenie Sądu Najwyższego, wszyscy ci sędziowie podlegali ustawowemu wyłączeniu od orzekania co do tej skargi. Pod pojęciem „orzekanie co do tej skargi”, którym posłużono się w art. 48 § 3 k.p.c., należy rozumieć nie tylko orzekanie bezpośrednio o zasadności lub bezzasadności podstaw wznowienia postępowania (czego następstwem może być oddalenie skargi), ale także merytoryczne orzekanie w ramach wznowionego postępowania, inaczej mówiąc - w postępowaniu, które zostało wznowione, zainicjowanym wniesieniem skargi (czego następstwem może być oddalenie apelacji od wyroku oddalającego skargę o wznowienie postępowania).

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z 20 lipca 2004 r., SK 19/02 (OTK-A 2004 nr 7, poz. 67), stwierdził, między innymi, że: „*Ratio legis* (...) przepisu art. 48 § 1 pkt 5 k.p.c., jak też podobnych rozwiązań (...), jest oczywista i sprowadza się do eliminowania wszelkich przyczyn, mogących skutkować w otoczeniu jakimikolwiek wątpliwościami co do bezstronności i obiektywizmu sędziego w rozpoznawa-

niu określonej sprawy. Trudno zanegować, że wątpliwości takie mogą zawsze powstać, gdy instancyjną kontrolę orzeczenia miałby przeprowadzać sędzia, który je wydał. Z obiektywnego punktu widzenia za stronnicy może być uznany sąd, w którego składzie zasiada sędzia, który uczestniczył we wcześniejszej fazie postępowania i z tej racji mógł nabrać wewnętrznego przekonania co do oceny dowodów i okoliczności faktycznych. Normy wyłączające z mocy prawa od orzekania sędziego, który orzekał w niższej instancji, mają charakter typowo gwarancyjny, gdyż tego typu wyłączenia nie są uzależnione od wykazania, że orzekanie w niższej instancji miało faktyczny wpływ na treść orzeczenia wydanego w instancji wyższej z udziałem sędziego, który orzekał także poprzednio. Nakaz zachowywania zewnętrznych znamion niezawisłości dowodzi, że ważne jest nie tylko to, by sędzia orzekający w sprawie zachowywał się zawsze rzeczywiście zgodnie ze standardami niezawisłości i bezstronności, lecz także by w ocenie zewnętrznej zachowanie sędziego odpowiadało takim standardom. Reguły wyłączenia sędziego służą bowiem budowie społecznego zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Jeśli zatem aprobowałoby się możliwość orzekania w kolejnych stadiach postępowania przez sędziego, który w ten sposób kontrolowałby swoje własne rozstrzygnięcia, nie utrwałoby to obrazu sądu jako działającego w warunkach bezstronności. Instytucja wyłączenia sędziego (zarówno z urzędu, jak i na jego własny wniosek) w równej mierze służy zapewnieniu realnej bezstronności sądu, jak i umacnianiu autorytetu wymiaru sprawiedliwości przez usuwanie choćby pozorów braku bezstronności.”

W rozpoznawanej sprawie nie chodzi o wyłączenie sędziego na podstawie art. 48 § 1 pkt 5 k.p.c., lecz na podstawie art. 48 § 3 k.p.c., jednak ogólne tezy uzasadnienia powołanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego co do gwarancyjnego charakteru instytucji wyłączenia sędziego z mocy ustawy mają znaczenie także dla wykładni tego ostatniego przepisu. Przepis art. 48 § 3 k.p.c. zmierza do pełnej realizacji zasady, zgodnie z którą nie jest dopuszczalne rozpatrywanie przez sędziego skargi o wznowienie postępowania na wydane przez niego samego orzeczenie. Wznowione postępowanie musi się toczyć przed takim składem sądu, w którym nie zasiada sędzia, który brał udział w wydaniu wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania. Treść wyroku Sądu Rejonowego wydanego w rozpoznawanej sprawie (oddala skargę o wznowienie postępowania) oraz treść wyroku Sądu Okręgowego (oddala apelację) jednoznacznie wskazują na to, że w rozpoznawanej sprawie doszło do wznowienia postępowania, a następnie - w wyniku jego wznowienia i ponownego

rozpoznania sprawy - do stwierdzenia, że poprzednio wydany wyrok, którego dotyczyła skarga o wznowienie, czyli wyrok Sądu Okręgowego z 21 marca 2003 r. [...] jest prawidłowy i odpowiada prawu. Oddalenie skargi o wznowienie postępowania jest widocznym wyrazem wznowienia postępowania i ponownego rozpoznania sprawy w granicach podstaw wznowienia. Wynika to jednoznacznie z art. 412 k.p.c., zgodnie z którym sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia (§ 1), a po ponownym rozpoznaniu sprawy sąd stosownie do okoliczności bądź oddala skargę o wznowienie, bądź uwzględniając ją zmienia zaskarżone orzeczenie albo je uchyla i w razie potrzeby pozew odrzuca lub postępowanie umarza (§ 2). Nie można wydać wyroku oddalającego skargę o wznowienie postępowania bez wcześniejszego stwierdzenia, że istnieją podstawy do wznowienia postępowania, a następnie wznowienia postępowania, rozpoznania sprawy na nowo w granicach podstaw wznowienia i ponownego merytorycznego jej rozstrzygnięcia, które - w razie, gdyby miało być identyczne z poprzednio wydanym orzeczeniem - przybiera formalną postać oddalenia skargi o wznowienie.

Z powyższych rozważań wynikają dwojakiego rodzaju wnioski. Po pierwsze, zgodnie z regułą ustanowioną w art. 48 § 3 k.p.c., że wznowione postępowanie nie może toczyć się przed takim składem sądu, w którym zasiada sędzia, który brał udział w wydaniu wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania, w rozpoznawanej sprawie w składzie Sądu Okręgowego, przed którym toczyło się wznowione (przez Sąd Rejonowy) postępowanie nie mogli uczestniczyć sędziowie, którzy wydali wyrok, którego dotyczyła skarga o wznowienie [...]. Po drugie, pomiędzy uzasadnieniem wyroku Sądu Okręgowego (a także uzasadnieniem wyroku Sądu Rejonowego, który nie był objęty bezpośrednio skargą kasacyjną, jednak opierał się na podstawach faktycznych i prawnych, które zostały zaaprobowane przez Sąd Okręgowy) a istotną treścią rozstrzygnięcia zachodzi dostrzegalny dysonans.

Nie można bowiem jednocześnie oddalić skargi o wznowienie postępowania (co oznacza wznowienie postępowania i ponowne rozpoznanie sprawy na nowo w granicach wyznaczanych przez podstawy wznowienia) i stwierdzić, że „brak jest podstaw do wznowienia postępowania” oraz że „przepisy art. 403 § 2 k.p.c. dotyczące wznowienia postępowania nie mają zastosowania w przedmiotowej sprawie” (samo to sformułowanie jest niejasne, zdaje się sugerować stwierdzenie przez Sąd Okręgowy braku podstawy wznowienia postępowania, co powinno jednak prowadzić do

odrzućenia skargi na podstawie art. 410 k.p.c., nie zaś jej oddalenia na podstawie art. 412 k.p.c.).

Sąd Najwyższy uwzględnił także z urzędu nieważność postępowania przed Sądem Rejonowym.

Powódka prawidłowo skierowała skargę o wznowienie postępowania do Sądu Okręgowego, który błędnie przekazał sprawę do Sądu Rejonowego. Właściwy do rozpoznania skargi o wznowienie postępowania na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. był - zgodnie z art. 405 k.p.c. - sąd drugiej instancji, który oddalił apelację (por. uchwałę SN z 13 stycznia 2005 r., III CZP 77/04, OSNC 2005 nr 12, poz. 200, postanowienie SN z 21 kwietnia 2004 r., III CZP 11/04, OSNC 2004 nr 12, poz. 206, postanowienie SN z 13 sierpnia 2002 r., I PZ 62/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 195). Przekazanie sprawy - według właściwości rzeczowej - Sądowi Rejonowemu, wbrew treści art. 405 k.p.c. - doprowadziło do sytuacji, w której Sąd ten orzekł w sprawie, w której nie był właściwy (art. 379 pkt 6 k.p.c.).

Uchylając wyrok Sądu Okręgowego oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego, Sąd Najwyższy przekazał skargę o wznowienie postępowania - prawidłowo wniesioną przez powódkę do Sądu Okręgowego w Białymstoku - temu Sądowi, który powinien rozpoznać ją jako sąd drugiej instancji w innym składzie niż skład, który wydał wyrok w sprawie [...], objęty skargą o wznowienie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c. w związku z art. 405 zdanie drugie k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====